

Справа „Шмалько проти України” (Shmalko v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 20 липня 2004 року у справі “Шмалько проти України”, Суд постановив, що:

- було порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції;
- було порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 1000 євро як компенсацію моральної шкоди і 300 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник Анатолій Афанасійович Шмалько є громадянином України, народився 1930 року і проживає у м. Дніпропетровську. Він є пенсіонером, а також ветераном Другої світової війни. Заявник страждає на міастенію.

У березні 1990 року п. Шмалько подав у Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська (далі – районний суд) позов до Дніпропетровського міського відділу охорони здоров’я (далі – відділ охорони здоров’я) та Дніпропетровської міської лікарні № 1 (далі – лікарня) про компенсацію моральної шкоди і відшкодування матеріальних збитків. Заявник стверджував, що всупереч вимогам постанови Кабінету міністрів України № 1303 згадані установи виявилися неспроможними забезпечити йому безоплатне отримання ліків (препарат “Калімін-60”) у період з 1996 року до 1998 року, і через це заявник був змушений купувати потрібні ліки у Москві, Німеччині та Сполученому Королівстві. Тому п. Шмалько вимагав відшкодувати йому кошти, затрачені на придбання ліків.

29 вересня 2000 року районний суд ухвалив рішення, яким відмовив заявнику у задоволенні позову, пославшись, зокрема, на те, що відповідні органи не можуть відповідати за незабезпечення заявника ліками, яких не можна було придбати у Дніпропетровській області.

13 листопада 2000 року Дніпропетровський обласний суд (далі – обласний суд) задовольнив касаційну скаргу заявника і скасував це рішення районного суду, скерувавши справу на новий розгляд.

22 лютого 2001 року районний суд знову ухвалив рішення про відмову у задоволенні позову, визнавши вимоги п. Шмалька необґрунтованими.

26 березня 2001 року обласний суд вдруге задовольнив апеляцію заявника, скасував рішення районного суду від 22 лютого 2001 року та спрямував справу на новий розгляд.

13 липня 2001 року районний суд втретє відмовив заявнику у задоволенні позову.

10 жовтня 2001 року заявник знову звернувся з апеляційною скаргою до Апеляційного суду Дніпропетровської області (далі – апеляційний суд) відповідно до нової процедури, запровадженої до Цивільно-процесуального кодексу України 21 червня 2001 року. 29 листопада 2001 року апеляційний суд задовольнив скаргу п. Шмалька частково, зобов’язавши відділ охорони здоров’я сплатити заявнику 722,70 гривні на відшкодування матеріальних витрат та 750 гривень як компенсацію моральної шкоди, а лікарню – сплатити йому 393,65 гривень і 750 гривень як компенсацію відповідно матеріальної і моральної шкоди та 22, 25 гривні на відшкодування судових витрат.

19 квітня 2002 року відділом Державної виконавчої служби Бабушкінського районного управління юстиції (далі – Державна виконавча служба) було відкрито виконавче провадження у справі заявника.

15 травня 2002 року Державна виконавча служба зобов’язала відповідачів переказати відповідні кошти на банківський рахунок заявника.

17 жовтня 2002 року лікарня повернула Державній виконавчій службі виконавчий лист і платіжну вимогу з посиланням на відсутність у лікарні коштів, необхідних для сплати боргу.

21 жовтня 2002 року Державна виконавча служба надіслала до Дніпропетровського обласного відділу казначейства запит про надання інформації щодо можливості отримання від лікарні коштів на виконання судового рішення.

26 листопада 2002 року, після того, як лікарня переказала на рахунок заявника відповідну суму боргу (загалом 1 165, 9 гривень), виконавче провадження у справі заявника щодо лікарні було закрито.

16 січня 2003 року відділ охорони здоров'я сплатив на виконання судового рішення 862, 75 гривні, повідомивши, що не може виплатити повну суму боргу через відсутність у нього достатніх коштів.

21 січня 2003 Державна виконавча служба ухвалила рішення, яким зобов'язала відділ охорони здоров'я сплатити заявнику решту суми боргу.

7 лютого 2003 року відділ охорони здоров'я перерахував решту боргу на банківський рахунок заявника.

П. Шмалько звернувся в районний суд до Дніпропетровського обласного відділу казначейства з позовом про компенсацію моральної шкоди, спричиненої надмірно тривалим невиконанням цим органом судового рішення від 29 листопада 2000 року. 19 травня 2003 року районний суд відмовив у задоволенні цього позову.

Зміст рішення Суду

Заявник стверджував, що невиконання відповідними органами судового рішення у його справі у належний строк є порушенням ч.1 ст. 6 Конвенції. Він також зазначав, що з боку держави мало місце несправедливе втручання у його право власності всупереч вимогам ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд відзначив, що право на суд, яке закріплене у ч. 1 ст. 6 Конвенції, було б лише ілюзією, якщо б держави допускали такий стан речей, коли остаточні рішення національних судів залишалися б невиконаними. Суд звернувся до положень, сформульованих у його попередніх аналогічних справах, зазначаючи, що тлумачення ч. 1 ст. 6 Конвенції винятково як такої, що стосується лише доступу до суду та процедури розгляду справи у суді, було б несумісним із принципом верховенства права, який держави-учасниці зобов'язались дотримувати, ратифікуючи Конвенцію.

Зважаючи на це, виконання рішення будь-якого суду повинно розглядатись у світлі вимог ст. 6 Конвенції складовою частиною "процесу у справі" (trial).

Загалом не може вважатись прийнятним виправдання державою невиконання рішення суду відсутністю достатніх державних коштів. Затримання виконання судового рішення може бути виправданим лише за виняткових обставин. Проте у будь-якому разі таке затримання не може бути настільки довгим, аби була знищена сама сутність того права, яке захищається ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Тому у даній справі держава, навіть зважаючи на фінансові труднощі, не повинна була перешкоджати п. Шмальку скористатися наслідками розгляду його справи, які були особливо важливі для заявника.

Причина спору у цій справі полягала в тому, що від 1996 року до 1998 року держава виявилася неспроможною забезпечити заявнику безплатне отримання медикаментів, яких він потребував. Суд дійшов висновку, що ситуація заявника, зокрема його вік, стан здоров'я і характер хвороби, вимагала від держави віднайти необхідні кошти та забезпечити виконання судового рішення без неналежного зволікання.

Суд відзначив, що з моменту ухвалення рішення 29 листопада 2001 року до його остаточного виконання 7 лютого 2003 року минув 1 рік, 2 місяці і 8 днів. Крім того, виконавче провадження у справі було відкрито 19 квітня 2002 року – майже 5 місяців по тому, як згадане рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області набуло чинності.

Отож, Суд дійшов висновку про те, що неспроможність держави вжити належних заходів для виконання рішення суду за період у 1 рік, 2 місяці і 8 днів означала позбавлення ч. 1 ст. 6 Конвенції її корисного значення. Тому мало місце порушення цієї норми Конвенції.

Стосовно скарги заявника на порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції Уряд зазначав, що він погоджується з тим, що сума, яку національний суд зобов'язав сплатити заявникові, охоплювалась поняттям володіння у сенсі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Проте Уряд стверджував, що зазначене положення Конвенції не було порушено, оскільки право заявника на отримання суми компенсації, призначеної йому національним судом, не оспорювалось, а також п. Шмалька не було позбавлено власності. Уряд далі зауважив, що затримка у виплаті призначеної заявнику суми сталася через недостатність бюджетних асигнувань на сферу охорони здоров'я.

Суд звернувся до свого прецедентного права і нагадав, що незабезпечення особі можливості отримати повне виконання судового рішення на її користь є втручанням у право цієї особи на мирне володіння майном, яке передбачене ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Відтак, невиконання державою судового рішення у справі заявника протягом 15 місяців було втручанням у право заявника на мирне володіння своїм майном. Суд зазначив, що держава, не забезпечивши виконання рішення протягом такого тривалого строку, перешкодила заявнику скористатись грошми, на які він мав право. Формулюючи цей висновок, Суд також звернув увагу на особливу ситуацію заявника. Крім того, Суд відзначив, що нестача державних коштів на сферу охорони здоров'я не може бути виправданням упущення, що мало місце у справі заявника. Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.